

Robert Moor

OVER PADEN

Een ontdekkingsstocht

Vertaald door Ernst de Boer
en Ankie Klootwijk

th ten have

INHOUD

WOORD VOORAF

9

HOOFDSTUK 1

39

HOOFDSTUK 2

72

HOOFDSTUK 3

110

HOOFDSTUK 4

186

HOOFDSTUK 5

232

HOOFDSTUK 6

279

EPILOOG

335

NOOT VAN DE AUTEUR

379

DANKWOORD

381

WOORD VOORAF

Ooit, jaren geleden, ging ik van huis voor een groots avontuur dat erop uitdraaide dat ik vijf maanden lang naar modder staarde. Het was in het voorjaar van 2009, en ik wilde de hele Appalachian Trail, kortweg de AT, van Georgia tot Maine lopen. Mijn vertrekdatum was zo gepland dat ik naadloos van een zacht zuidelijk voorjaar een milde noordelijke zomer in zou glijden, maar om een of andere reden is die warmte nooit gekomen. Het bleef dat jaar fris en het regende vaak. In de kranten werd het jaar vergeleken met de uitzonderlijke zomer van 1816, toen de mais op de velden met wortel en al bevroor, Italië werd bedekt door een laag roze sneeuw en de jonge Mary Shelley, opgesloten in een naargeestige Zwitserse villa, van monsters begon te dromen. Mijn herinneringen aan de trektocht bestaan voornamelijk uit natte steen en zwarte aarde. Op veel bergtoppen werd het uitzicht volledig aan het oog onttrokken. Gehuld in de mist, de capuchon over het hoofd getrokken, de ogen op de grond gericht, had ik kilometer na kilometer, maand na maand weinig meer te doen dan het pad onder mijn neus met Talmuedische concentratie te bestuderen.

Jack Kerouac beschrijft deze manier van lopen in zijn roman *Dharma tuig* als 'de meditatie van het pad'. Japhy Ryder, een personage gemodelleerd naar de zendichter Gary Snyder, adviseert zijn vriend: 'Kijk onder het lopen naar het pad onder je voeten en niet om je heen, dan

raak je in trance terwijl de grond voorbijflitst.’ Het gebeurt maar zelden dat je als langeafstandswandelaar zo volledig gefocust bent op het pad zelf. Wanneer wij hikers klagen over een bijzonder zwaar deel van een tocht, zeuren we juist dat we de hele dag alleen maar naar onze voeten hebben gekeken. We kijken veel liever omhoog, voor ons uit, in de verte. Ideaal gezien zou een pad een discrete assistent moeten zijn die ons op een prettige manier door de wereld leidt en toch ons gevoel van autonomie en onafhankelijkheid intact laat. Dat is misschien de reden dat paden gedurende vrijwel de gehele literaire geschiedenis aan de periferie van ons gezichtsveld zijn gebleven, helemaal in het onderste randje van het kader: we achten ze letterlijk niet van belang.

Terwijl er honderden, en later duizenden kilometers pad onder mijn ogen weggleden, begon ik na te denken over de betekenis van die eindeloze kronkellijn. Wie had die gemaakt? Waarom bestaat hij? En waarom bestaan er überhaupt paden?

Ook nadat ik het einde van de Appalachian Trail had bereikt bleven deze vragen me bezighouden. Daardoor aangespoord, en omdat ik vaag voelde dat ze tot een nieuw intellectueel inzicht zouden kunnen leiden, ging ik op zoek naar de diepere betekenis van paden. Mijn jarenlange zoektocht naar antwoorden leidde alleen maar tot nog grotere vragen: waarom is het dierlijk leven zich eigenlijk gaan verplaatsen? Hoe doorgrondt een wezen de wereld? Waarom gaan sommige individuen voorop en volgen anderen? Hoe zijn wij mensen ertoe gekomen de wereld zijn huidige gedaante te geven? Stukje bij beetje begon ik me een panoramisch beeld te vormen van hoe paden als een essentiële richtinggevende macht op deze planeet fungeren: op elke schaal – van microscopische cellen tot olifantenkudden – vertrouwt alles wat leeft op paden om een overweldigende hoeveelheid keuzemogelijkheden te beperken tot één enkele efficiënte route. Zonder paden zouden we verdwalen.

Mijn zoektocht naar het wezen van paden bleek vaak lastiger dan ik had verwacht. Moderne padenstelsels worden vaak opvallend ge-

markeerd met felgekleurde bordjes en wegwijzers, maar oudere paden lopen minder in het oog. De voetpaden van sommige eeuwenoude inheemse samenlevingen zoals de Cherokees waren slechts enkele centimeters breed. Toen de Europeanen Noord-Amerika binnenvielen, verbreedden zij langzaamaan delen van het inheemse padenstelsel: eerst om er paarden over te laten lopen en daarna om er karren en auto's over te laten rijden. Nu is een groot deel van dat oorspronkelijke netwerk begraven onder snelwegen, maar je kunt nog altijd overblijfselen van het oude padenstelsel vinden als je weet waar en hoe je moet kijken.

Andere paden zijn nog vager. De sporen van sommige boszoogdieren in het struikgewas zijn soms zo onduidelijk dat alleen een ervaren spoorzoeker ze kan aanwijzen. Mieren bewegen zich voort langs chemische paden die volledig onzichtbaar zijn. (Een van de trucs waarmee je ze zichtbaar kunt maken is door een stukje grond te bestrooien met lycopodium, hetzelfde poeder dat de politie gebruikt om vingerafdrukken te zoeken.) Een aantal paden zijn ondergronds verstopt: termieten en naakte molratten graven tunnels in de aarde en markeren die met feromonen om zich te kunnen oriënteren. Nog fijnmaziger zijn de verknoopte zenuwbanen in het menselijk brein, die zo talrijk zijn dat zelfs de meest geavanceerde computers ter wereld ze niet allemaal in kaart kunnen brengen. En ondertussen is de technologie druk bezig zich in te bedden in een gecompliceerd netwerk van paden diep onder de grond en hoog boven ons in de ijle lucht, zodat informatie pijlsnel van het ene continent naar het andere kan worden overgebracht.

Ik kwam erachter dat de ziel van een pad, dat wat een pad tot pad maakt, niet vastligt in aarde en stenen, maar onstoffelijk is, vluchtig, veranderlijk als de lucht. Het wezen van een pad ligt in de functie ervan: hoe het voortdurend een andere vorm aanneemt om in de behoeften van zijn gebruikers te voorzien. We hebben de neiging de voortrekkers, de pioniers, te verheerlijken – stoutmoedigen die onbekend, nog niet in kaart gebracht terrein verkennen, zowel in letterlijke

als in metaforische zin – maar de (na)volgers spelen een even belangrijke rol in de vorming van een pad. Zij schaven onnodige bochten bij en verwijderen obstakels, waardoor ze het pad op elke tocht verbeteren. Dankzij de activiteiten van deze volgers wordt het pad in de woorden van Wendell Berry ‘de volmaakte op ervaring en vertrouwdheid gebaseerde harmonie tussen beweging en omgeving’. In verwarrende tijden, wanneer alle oude gewoonten in een moeras lijken weg te zakken, is het goed om de ogen op de grond te richten en de vaak over het hoofd geziene wijsheid onder onze voeten te bestuderen.

Ik was tien toen ik voor het eerst doorkreeg dat een pad meer was dan een strook naakte aarde. Die zomer hadden mijn ouders me zes weken naar Pine Island gestuurd, een klein ouderwets zomerkamp in Maine, waar geen elektriciteit of stromend water was, alleen petroleumlampen en een steenkoud meer. In de tweede week werd ik met een stel jongens in een busje gepropt voor een urenlange rit naar de voet van Mount Washington, waar mijn eerste wandeltocht met bekapping zou beginnen. Omdat ik was geboren en getogen in de betonnen prairies van het provinciale Illinois, was ik er niet gerust op. Met een zware rugzak door de bergen moeten zeulen leek in mijn ogen verdacht veel op de strafrituelen die volwassenen zichzelf soms opleggen, zoals op bezoek gaan bij verre familieleden en broodkorsten eten.

Maar ik vergiste me: het bleek nog veel erger te zijn. De kampeiders hadden ons drie dagen gegeven om de dertien kilometer naar de top van Mount Washington af te leggen en weer terug, wat ruim voldoende had moeten zijn. Maar het pad was steil en ik was schriel. Mijn rugzak, een zware, slechtzittende Kelty met een aluminium frame, voelde als een buitenboordbeugel voor het gehele lichaam. Al na een uur lopen over het brede, stenige pad naar het Tuckermanravijn had ik blaren op mijn tenen vanwege mijn nieuwe stugge leren schoenen en was de huid van mijn hielen geraspt. Ik voelde een verzengende pijn door mijn rugspieren trekken. Wanneer de leiding even niet keek, trok

ik smekende, gepijnigde gezichten naar onbekende voorbijgangers, alsof deze exercitie onderdeel was van een ingewikkelde poging tot ontvoering. Die nacht in mijn slaapzak onder het afdakje probeerde ik een ontsappingsplan te beramen.

Op de tweede dag kwam er een grauwe regen binnendrijven. In plaats van de top te beklimmen, wat door de leiding onveilig werd geacht, maakten we een lange wandeling rond de zuidflank van de berg. Onze rugzak lieten we achter in het kamp, en ieder van ons had slechts een veldfles en een zak snacks bij zich. Bevrijd van het loodzware gewicht van mijn rugzak, warm ingepakt in mijn regenponcho, begon ik het leuk te vinden. Ik snoof de zoete dennenlucht op en bij het uitademen vormde mijn adem wolkjes. Het bos zag bijna fluorescerend groen.

We liepen in ganzenmars als kleine geesten tussen de bomen door. Na een paar uur bereikten we de boomgrens en betraden we een wereld van met korstmossen begroeide rotsen en witte mist. De paden rond de berg vertakten zich en kronkelden alle kanten op. Op het punt waar we het Crawfordpad kruisten, kondigde een van de leiders aan dat we nu een stuk van de Appalachian Trail gingen lopen. Afgaand op de toon waarop hij dat zei, moesten we daar blijkbaar van onder de indruk zijn. Ik had die naam al eens gehoord, maar ik wist niet zeker wat die betekende. Het pad onder onze voeten, legde hij uit, was een bijna drieduizend kilometer lang pad dat zich over de berg-ruggen van de Appalachen uitstreckte, en vanaf Maine in het noorden tot de staat Georgia in het zuiden liep.

Ik herinner me nog die tinteling van verwondering die ik voelde bij het horen van die woorden. Het doodgewone pad onder mijn voeten had opeens een kolossale dimensie aangenomen. Het was of ik in het meer bij het kamp was gedoken en daar de trage, golvende reusachtige massa van een blauwe vinvis had ontdekt. Klein als ik me toen voelde, vond ik het een spannende gedachte om zoiets onmetelijks te aanschouwen, al was het maar een piepklein stukje.

Ik bleef wandelen. Het werd makkelijker, of liever gezegd, ik werd sterker. Mijn rugzak en schoenen werden zachter tot ze zich net zo soepel naar mijn lichaam voegden als een oude honkbalhandschoen. Ondanks de zware rugzak leerde ik lichtvoetiger te lopen en wist dat urenlang vol te houden, zonder rustpauze. Ook leerde ik te genieten van dat moment van voldoening als ik na een lange dag mijn rugzak van mijn schouders kon laten glijden: als het warme, dierlijke gewicht wegviel en verkoeling bracht, en ik me vreemd, licht zweverig voelde, alsof mijn voeten de grond amper raakten.

Wandelen bleek een volmaakt tijdverdrijf voor een zoekend kind als ik. Van mijn moeder had ik een keer een in leer gebonden dagboek gekregen waar mijn naam in gouden reliëfletters op de rug had moeten staan, maar de drukker had zich vergist en per ongeluk de woorden ROBERT MOON gegraveerd. Een fout die op een vreemde manier heel goed bij mij paste. Als kind en tiener had ik vaak het gevoel dat ik van een andere planeet kwam. Niet dat ik eenzaam was of buitengesloten werd, maar ik voelde me gewoon nooit ergens thuis.

Voordat ik ging studeren wist niemand dat ik gay was, en andere gays kende ik niet. Ik deed mijn best om erbij te horen. Ik ging elk jaar trouw in pak en stropdas naar het voorjaarsbal, de introductiefesten en het eindejaarsbal. Ik stak me voor elke gelegenheid in een passend uniform: voor atletiekwedstrijden, eerste afspraakjes, stiekeme drinkgelagen in de kelder van een vriend. Maar ergens vroeg ik me al die tijd af: waar slaat deze zorgvuldig uitgevoerde gekostumeerde act eigenlijk op?

Ik was de jongste in ons gezin, bijna tien jaar jonger dan mijn twee zussen. Mijn ouders, die bij mijn geboorte al in de veertig waren, lieten mij volledig mijn gang gaan. Ik had helemaal los kunnen slaan. In plaats daarvan zat ik meestal boeken te lezen op mijn kamer, en ontdekte ik dat dat eigenlijk een soort weglopen was, maar dan zonder de

daarbij horende risico's en zonder dat je je ouders verdriet doet. Dus verslond ik vanaf groep vijf boeken zoals een kettingroker sigaretten wegpaft, en alvast een nieuwe sigaret opsteekt terwijl hij de vorige uitdrukt.

Het boek waardoor ik pas echt ernstig verslaafd raakte was een dunne pocketuitgave van *Het kleine huis op de prairie*. Ik ontdekte dat ons huis in Noord-Illinois maar een paar honderd kilometer ten zuidoosten stond van waar de schrijfster van het boek, Laura Ingalls Wilder, in 1867 was geboren. Maar ik kon me niets voorstellen bij haar beschrijving van het Grote Woud van Wisconsin. 'Zo ver als een man in een dag, een week of een hele maand naar het noorden kan lopen, was er niets dan bos,' schreef ze. 'Er waren geen huizen. Geen wegen. Geen mensen. Er waren alleen bomen en wilde dieren die er leefden.' Ik werd betoverd door het gevoel van isolement en autonomie dat Ingall zo mooi wist te beschrijven.

Ik weet niet meer hoeveel deeltjes van die serie ik achter elkaar heb uitgelezen, maar in ieder geval zoveel dat mijn onderwijzer op een gegeven moment ingreep en vriendelijk zei dat ik maar eens iets anders moest lezen. In de jaren daarna maakte ik de overstap van *Het kleine huis* naar *Hatchet*, *Walden*, *A Sand County Almanac* en *Pilgrim at Tinker Creek*. Ik vond het heerlijk om eindeloos te mijmeren over het leven in de wildernis. Tijdens die eerste zomer op Pine Island ontdekte ik een parallel genre van avonturenboeken die zich in de wildernis afspeelden: eerst de jongensverhalen van Mark Twain en Jack London, daarna de dromerige verhalen van John Muir over de Alpen, de kwellingen die Ernest Shackleton in Antarctica had doorgemaakt, en de existentiële odysseeën van Robyn Davidson en Bruce Chatwin.

Deze auteurs die over het buitenleven schreven waren ruwweg in twee groepen te verdelen: zij die diep in een streek waren geworteld, en zij die er trots op waren ongebonden te zijn. Ik had een voorkeur voor de zwervers. Ik voelde geen diepe verbondenheid met mijn land, mijn voorouders, mijn cultuur, mijn gemeenschap, mijn geslacht of mijn

ras. Ik ben opgevoed zonder godsdienst en zonder haat tegenover godsdienst. Mijn familie was naar alle kanten uitgewaaid: mijn ouders, twee Texanen die in het kille noorden woonden, waren al gescheiden tegen de tijd dat ik in groep drie zat; niet lang daarna gingen mijn twee oudere zussen de deur uit om te gaan studeren en zijn nooit meer teruggekomen. Er leek een vaag soort rusteloosheid in ons bloed te zitten.

Negen maanden van het jaar zwierf ik door de gangen van de ene na de andere academische instelling, wisselde ik voortdurend van kostuum, pikte ik nieuwe dialecten op en deed ik net alsof ik goedgebekt was. Alleen in de zomer, toen ik steeds langere perioden in de wildernis doorbracht, voelde ik me volledig in mijn element. Vanuit de Appalachen werkte ik me omhoog naar de machtige Rocky Mountains, en van daar naar de Beartooth Mountains, de Wind Mountains, de besneeuwde kolossen van de Alaska Range, en nog later naar de pieken van het hooggebergte dat zich van Mexico tot Argentinië uitstrekt. Daarboven, ver weg van etiquettes en rituelen, kon ik vrij en onbekommerd wandelen.

In mijn studententijd werkte ik twee jaar lang 's zomers op Pine Island als begeleider van kinderen op korte trektochten door de Appalachen. Daarbij kwam ik regelmatig hikers tegen die het pad over de volle lengte in één keer wilden lopen en daar maandenlang over deden. Deze langeafstandswandelaars waren er moeiteloos uit te pikken: ze stelden zich voor met merkwaardige 'bijnamen', schrokken gulzig hun eten naar binnen en hadden een lichte, wolfachtige tred. Ik was diep onder de indruk van hen en tegelijkertijd jaloers. Ze leken op de rocksterren uit een geïdealiseerd verleden – hetzelfde lange haar, dezelfde woeste baarden, dezelfde uitgeteerde lijven, hetzelfde esoterische jargon, dezelfde nomadische levensstijl, en allemaal waren ze zich er vaag van bewust dat ze een soort helden waren en gingen daar soms ook prat op.

Soms raakte ik met deze langeafstandswandelaars aan de praat door

ze vol te stoppen met brokken kaas en handenvol snoep. Ik herinner me een oude man die het hele pad had afgelegd in een Schotse kilt en op sandalen, en een jonge vent die geen tent bij zich had, maar wel een donzen kussen. Sommigen probeerden ziertjes te winnen voor deze of gene kerk, en anderen zeiden dat we ons moesten voorbereiden op een naderende ecologische ramp. De meesten zaten tijdelijk zonder werk, hadden een tussenjaar genomen of waren net gescheiden. Ik ben oorlogsveteranen tegengekomen en mensen die een sterfgeval in de familie probeerden te verwerken. Sommige standaardzinnnetjes kwamen telkens terug. 'Ik had tijd nodig om mijn hoofd leeg te maken,' zeiden ze, of: 'Ik wist dat dit mijn laatste kans was.' Toen ik nog studeerde zei ik een keer tegen een jonge hiker dat ik ook ooit een poging hoopte te wagen. 'Kap met je studie,' zei hij resoluut. 'Doe het nu.'

Ik kapte niet met mijn studie. Daar was ik te voorzichtig voor. In 2008 verhuisde ik naar New York, waar ik een aantal slechtbetaalde baantjes had. In mijn vrije tijd plande ik mijn lange wandeling. Ik las handboeken, raadpleegde internetfora en stelde voorlopige reisplannen op. Nog geen jaar later was ik klaar voor vertrek.

In tegenstelling tot veel anderen had ik geen duidelijke drijfveer om een lange trektocht te maken, geen incident dat daar aanleiding toe gaf. Ik had geen dode te beklagen en ik was niet aan het afkicken van een drugsverslaving. Ik was nergens voor op de vlucht. Ik had nooit in een oorlog gevochten. Ik was niet depressief. Misschien was ik alleen maar een beetje getikt. Mijn trektocht was geen poging om op zoek te gaan naar mezelf, naar rust of naar God.

Wellicht had ik gewoon wat tijd nodig om mijn hoofd leeg te maken, misschien wist ik dat dit mijn laatste kans zou kunnen zijn. Dat was allebei voor een groot deel waar, zoals er vaak waarheid schuilt in clichés. Ik wilde ook ontdekken hoe het zou zijn om maandenlang in de wildernis door te brengen, om langdurig in een staat van vrijheid te leven. Maar ik denk dat ik vooral een uitdaging wilde aangaan die ik al

sinds mijn jeugd met me meedroeg. Toen ik nog klein en schriel was, leek het lopen van het hele pad me een onmogelijke, herculische taak. Naarmate ik ouder werd, begon juist de onmogelijkheid ervan een enorme aantrekkingskracht op me uit te oefenen.

In de loop der jaren had ik wat handige tips opgepikt van andere hikers die ik had ontmoet. En ik wist dat vooral gewicht de grootste vijand was van een succesvolle trektocht, dus dankte ik mijn oude trouwe rugzak af en kocht een nieuw lichtgewicht exemplaar. Ik ruilde mijn zware tent in voor een hangmat, kocht een luchtige donzen slaapzak en verruilde mijn leren bergschoenen voor een paar trailrunningschoenen. Ik slankte mijn reisapotheek af tot een paar antidiarreepillen, jodiumwatten, een dun rolletje verbandgaas en een veiligheidsspeld. Mijn kooktoestel verving ik door een apparaat dat van twee aluminium coca-colablikjes was gemaakt en praktisch niets woog. Toen ik al mijn spullen in de nieuwe rugzak propte en die voor het eerst optilde, was ik stomverbaasd en tegelijk schrok ik een beetje. Het leek allemaal veel te weinig om een mens vijf maanden lang onderdak te bieden, te kleden en te voeden.

Omdat ik niet op een anemisch dieet van instantnoedels en gevriesdroogde aardappelpuree wilde leven, kookte ik grote hoeveelheden voedzame slobber (bonen en bruine rijst, quinoa, couscous, volkoren pasta met tomatensaus) en droogde die. Ik schonk kleine beetjes olijfolie en pikante saus in plastic flesjes. Ik vulde plastic zakjes met bakpoeder, antitranspiratiepoeder, vitaminen en pijnstillers. Ik verdeelde alle voorraden in vijfdaagse porties en verpakte die in veertien kartonnen dozen. In elke doos stopte ik ook een dichtbundel of een zwaardere paperback die ik met behulp van een scheermes in losse hoofdstukken had gesneden, die ik met tape aan elkaar vast had geplakt.

De dozen adresseerde ik aan postkantoren langs de route – stadjes met namen als Erwin, Hiawassee, Damascus, Caratunk en Bland – en

ik liet ze achter bij mijn flatgenoot met het verzoek die op vastgestelde data op te sturen. Ik nam ontslag. Mijn appartement verhuurde ik onder. Ik verkocht alles wat ik niet nodig had of gaf het weg. En toen vloog ik op een koude dag in maart naar Georgia.

Op de top van Springer Mountain, het zuidelijke eindpunt van de Appalachian Trail, werd ik begroet door een oude man die zich Many Sleeps noemde, een bijnaam die hij volgens zeggen had verdiend doordat hij eindeloos lang over de tocht had gedaan. Met zijn melancholieke blik en lange witte baard had hij wel iets weg van Rip Van Winkle.

In zijn hand had hij een klembord. Het was zijn taak om informatie te verzamelen over alle langskomende langeafstandswandelaars. Hij vertelde me dat het een druk jaar was geweest: die dag hadden zich al twaalf hikers bij hem ingeschreven, en de dag ervoor zevenendertig. Dat voorjaar zouden in totaal bijna vijftienhonderd mensen vanaf Springer Mountain op weg gaan naar Maine, maar amper een kwart van hen zou de tocht volbrengen.

Op die bergtop, aan het begin van de trektocht waar ik zo lang naartoe had geleefd, nam ik even de tijd om het land onder me te bewonderen: glooiende heuvels van bevroren aarde, verkleurend van bruin naar grijs en blauw naarmate ze dichterbij de nevelige horizon lagen. Diepe dalen en hoge bergen die elkaar verdrongen en tegen elkaar op botsten. Nergens waren stadjes of wegen te zien. Ik realiseerde me dat ik de weg naar Maine nooit zou kunnen vinden zonder het pad. In dit onbekende, complexe gebied zou ik de grootste moeite hebben gehad om zelfs maar de volgende bergkam te bereiken. De komende vijf maanden zou het pad mijn reddingslijn zijn.

Een langeafstandswandeling maken staat gelijk aan volgen. Het volgen van een pad vereist een zekere mate van nederigheid en tegelijkertijd word je er ook nederig door. Om mijn bepakking zo licht mogelijk te houden had ik geen kaarten of GPS-apparatuur meegenomen, alleen

een dunne gids en een goedkoop kompas voor noodgevallen. Het pad was mijn enige echte navigatiemiddel, dus volgde ik het nauwgezet, zoals Theseus de afrollende kluwen wol van Ariadne volgde.

In mijn dagboek schreef ik op een avond: 'Er zijn momenten dat je onwillekeurig het gevoel krijgt dat je leven wordt beheerst door een niet al te welwillende god. Je loopt over een bergkam naar beneden en je komt erachter dat je weer omhoog moet. Je klimt naar een steile piek terwijl er ook een route omheen loopt. Je steekt zonder aanwijsbare reden drie keer in een uur dezelfde stroom over, waarbij je voeten drijfnaat worden. En je doet dat allemaal omdat iemand ooit heeft besloten dat "het pad nu eenmaal zo loopt".'

Het gaf een eng gevoel dat de beslissingen die ik nam eigenlijk niet mijn eigen beslissingen waren. De eerste weken dacht ik vaak terug aan een anekdote die ik eens had gehoord over de beroemde entomoloog E.O. Wilson. Aan het eind van de jaren vijftig schreef hij om zijn bezoekers te vermaken zijn naam met een speciale chemische vloeistof op een stuk papier. Vervolgens kwam er een kolonie vuurmieren uit hun nest marcheren, die zich keurig in een rij opstelden en nauwgezet het 'chemische pad' op het papier volgden en daarmee de letters van zijn naam vormden.

Wilsons truc was het resultaat van een grote wetenschappelijke doorbraak. Eeuwenlang vermoedden onderzoekers al dat mieren onzichtbare sporen voor elkaar achterlieten, maar Wilson was de eerste die de bron ervan wist aan te wijzen: een piepklein orgaan, 'de klier van Dufour'. Als hij de klier uit de buik van een vuurmier haalde en die op een glasplaat smeerde, kwamen de andere vuurmieren er onmiddellijk op af. ('Ze tuimelden over elkaar heen in hun haast om het pad te volgen dat ik voor hen had gemaakt,' herinnerde Wilson zich.) Later maakte hij een synthetische versie van zijn spoorferomoon en kon hij, schatte hij, met een liter bijna 250 miljard vuurmieren aantrekken.

In 1968 gaf een groep onderzoekers in Gulfport, in Mississippi een nieuwe draai aan Wilsons truc: zij ontdekten dat een bepaalde termie-

tensoort zelfs een lijn van gewone balpeninkt volgde omdat die glycolverbindingen bevat die de termieten aanzien voor spoorferomonen. (Om de een of andere reden geven termieten de voorkeur aan blauw boven zwart.) Sinds die tijd hebben biologiedocenten hun leerlingen regelmatig verbaasd doen staan door blauwe kringels op een blad papier te tekenen waarlangs de termieten verward rondcirkelden op weg naar nergens.

Onder het lopen, wanneer het pad scherp naar het oosten of het westen afboog, vroeg ik me vaak af of ook ik niet wreed in cirkels werd rondgeleid. In zeker opzicht staat een pad symbool voor een bijzonder meedogenloze vorm van determinisme. 'De mens kan gaan waar hij wil en van alles ondernemen,' schreef Goethe, 'maar hij keert altijd terug naar het pad dat de natuur hem heeft voorgeschreven.' Op de Appalachian Trail was dat zeker het geval. Hoewel ik korte uitstapjes maakte naar de omringende bossen en naar stadjes liftte, kwam ik uiteindelijk altijd weer terug naar het pad. Als juist de onzekerheid een avontuur tot een avontuur maakt, dacht ik bij mezelf, wat voor avontuur was dit dan?

Ik vervolgde mijn tocht naar het noorden door een grauw zuidelijk voorjaarslandschap. De bomen waren zwarte staken, de aarde was bedekt met dood blad. Op een ochtend in Tennessee zag ik bij het wakker worden dat mijn wandelschoenen met een laagje ijs waren bedekt. In North-Carolina zwoegde ik tot mijn knieën door de sneeuw en daarna tot mijn enkels door de modder. Het lopen ging moeizaam, maar om de paar dagen, ongeacht het weer of het terrein, kreeg ik een blij gevoel als ik vanuit het donkere bos weer het licht en de lucht tegemoet liep.

In de tweede week van mijn tocht haakte ik aan bij een groepje andere hikers. We liepen samen een paar weken op, maar toen we Virginia bereikten, ging ik sneller lopen en verloor ik hen uit het oog. Weken of maanden later, telkens wanneer ik het wat rustiger aan deed of

zij juist sneller gingen lopen, liep ik deze vrienden als door een miraculeus toeval weer tegen het lijf. Het mirakel was natuurlijk het pad zelf, dat ons samenhiield als kralen aan een ketting.

Elk van ons kreeg een bijnaam. De meesten kregen hun naam van andere hikers, vanwege iets wat ze hadden gezegd of gedaan; zo was mijn vriendin Snuggles aan haar bijnaam gekomen omdat ze 's nachts onder het afdakje vaak tegen andere hikers aan kroop om warm te blijven. Anderen kozen zelf een naam in een poging zich een nieuwe, geïdealiseerde identiteit aan te meten. Een gestreste vrouw met zilvergrijs haar noemde zich Serenity, en een verlegen jongeman liet zich Joe Kickass noemen. En het leek te werken: na verloop van tijd leek zij steeds rustiger te worden en hij steeds onbeschroomder.

Een groepje vrolijke al wat oudere vrouwen besloot mij Spaceman te noemen vanwege mijn futuristisch aandoende, glimmende ultralichte bepakking. De naam sloeg aan. In de trailregisters – logboeken bestemd voor verslaglegging en het delen van ervaringen, die op gezette punten langs de route lagen – begon ik een reeks stripverhaaltjes te tekenen. De hoofdpersoon was een ruimtevaarder die naar de aarde was gekomen en daar zijn weg moest zoeken door de pseudowildernis van de Appalachian Trail, waar allemaal merkwaardige types met curieuze gewoonten rondliepen.

Ongeveer één keer in de week liftte een groepje hikers gezamenlijk naar een stadje om een goedkoop motel te zoeken (waarbij soms wel zes of acht mensen op één kamer kropen) en de dag door te brengen met douchen, vieze kleren wassen, bier drinken, ongelooflijke hoeveelheden vet eten naar binnen werken en tv-kijken; kortom, om zich te buiten te gaan aan de ranzige geneugten van de beschaving. De volgende ochtend stonden we te popelen om terug te keren naar het pad, waar we de smeerboel er weer uit konden zweten en konden genieten van schone lucht.

Ik had verwacht dat het pad een wijkplaats zou zijn voor eenlingen als ik, maar ik werd verrast door het gevoel van saamhorigheid tussen al

die uiteenlopende typen mensen, en uiteindelijk groeide dat uit tot een van de zoetste genoemens van die hele tocht. Door die gemeenschappelijke ervaring voelden we ons hecht met elkaar verbonden. Ieder van ons wist wat het was om wekenlang door hagel, sneeuw en regen te lopen. Het ene moment leden we honger, het andere moment zaten we te schransen. We dronken van watervallen. In de Grayson Highlands likten wilde pony's het zweet van onze benen. In de Smokey Mountains hielden zwarte beren ons uit de slaap. We hadden allemaal dezelfde Cerberus van eenzaamheid, verveling en zelftwijfel in de ogen gekeken en we hadden geleerd dat de enige oplossing was die eruit te lopen.

Toen ik de andere hikers leerde kennen – een bonte verzameling vrije mannen en vrouwen, natuurliefhebbers en regelrechte mafketels – bedacht ik dat het eigenlijk wel merkwaardig was dat we ons allemaal vrijwillig tot één enkel pad hadden beperkt. De meesten van ons zagen deze tocht als een periode van ongebreidelde vrijheid voordat we ons weer in het steeds knellender doolhof van het volwassen leven stortten. Maar een pad blijkt helemaal geen ultieme vrijheid te bieden. Integendeel: een pad is een discrete inperking van opties. De vrijheid van het pad is begrensd en niet onmetelijk.

Om het zo simpel mogelijk te zeggen: een pad is een manier om de wereld te doorgronden. Er zijn oneindig veel manieren om door een landschap te trekken, de mogelijkheden zijn overweldigend en valkuilen zijn er te over. De functie van een pad is deze chaotische wildgroei te reduceren tot één enkele begrijpelijke lijn. De oude profeten en wijzen, van wie de meesten leefden in een tijd dat voetpaden de voorname manier van reizen waren, wisten dit heel goed, en dat is de reden waarom in vrijwel elke belangrijke godsdienst de metafoor van het pad wordt gebruikt. Zarathustra sprak vaak van het 'pad' van verheffing, van zelfontplooiing en verlichting. De oude hindoes schreven drie *marga's* of paden voor om spirituele bevrijding te bereiken. Sidhārtha Gautama predikte de *āryāṣṭāṅgamārga*, het Edele Achtvoudi-

ge pad. De tao betekent letterlijk ‘het pad’. Het Hebreeuwse woord voor de Joodse wetgeving, de *halacha*, betekent ‘het wandelen’; het Arabische woord voor de islamitische wetten, de *sharia*, betekent ‘het pad naar de waterput’. Ook de Bijbel is doortrokken van paden: ‘Vraag naar de oude weg, waar het rechte pad is, en volg dat, en je zult zielenrust vinden,’ zei de Heer tegen de afgodendienaars. (Waarop de afgodendienaars antwoordden: ‘Wij zullen dat pad niet volgen.’)

Er zijn, zoals de meer oecumenische profeten vaak zeggen, vele wegen die allemaal naar de top van de berg leiden. Zolang een pad iemand helpt om zijn weg in de wereld te vinden en te onderzoeken wat goed is, is het per definitie waardevol. Het is uitzonderlijk om een spirituele leider tegen te komen die zegt dat er géén paden naar verlichting zijn. Sommige zenmeesters kwamen daarbij dicht in de buurt, hoewel zelfs de grote Dōgen stelde dat meditatie ‘het rechte pad van de boeddhistische levenswijze is’. De Indiase filosoof Jiddu Krishnamurti vormt in dit opzicht een uitzondering. ‘De waarheid heeft geen pad,’ schreef hij. ‘Elk gezag, van welke aard ook, vooral op het gebied van denken en inzicht, is het destructiefste en verderfelijkste dat denkbaar is.’

Het wekt dan ook geen verbazing dat zijn weg zonder pad minder aanhangers trok dan de geruststellend gedetailleerde instructies van Mohammed of Confucius. Verloren in het ziedende landschap van het leven verkiezen de meeste mensen de beperking van een pad boven de duizelingwekkende vrijheid van een wildernis zonder wegwijzers.

Mijn spirituele pad, voor zover ik dat had, was het pad zelf. Ik beschouwde langaafstandswandelen als een aardse, basale, Amerikaanse vorm van wandelmeditatie. Het belangrijkste voordeel van de beperkende structuur van het pad is dat het de geest vrijmaakt voor meer bespiegelende gedachten. Het doel van mijn in elkaar geflanste padenreligie was soepel voort te bewegen, eenvoudig te leven, wijsheid te destilleren uit de wildernis en de constante stroom van verschijnselen kalm te observeren. Het spreekt voor zich dat dat voor het grootse deel

is mislukt. Toen ik onlangs mijn dagboek doorbladerde, kwam ik erachter dat in plaats van mijn dagen door te brengen in een toestand van serene observatie, ik veel tijd had verspild aan zeuren, fantaseren, tobben over logistieke kwesties en dromen van lekker eten. Verlichting had ik niet weten te bereiken. Maar al met al was ik gelukkiger en gezonder dan ooit.

Tijdens die eerste maanden nam mijn tempo geleidelijk toe, van 15 kilometer per dag tot 25 en vervolgens 30 kilometer. Daarna, in de lagere heuvels van Maryland, Pennsylvania, New Jersey, New York, Connecticut en Massachusetts, ging mijn tempo nog verder omhoog. Tegen de tijd dat ik Vermont doorkruiste, liep ik bijna 50 kilometer op een dag. Ondertussen onderging mijn lijf een verandering en raakte het volledig afgestemd op de taak van het wandelen. Ik nam steeds langere stappen. Mijn blaren verhardden zich tot eeltplekken. Al mijn overtollige vet en behoorlijk wat spierweefsel werden omgezet in brandstof. Er waren altijd wel een of twee onderdelen van de machine die om onderhoud schreeuwden: een pijnlijke enkel, een geschaafde heup. Maar op de zeldzame dagen dat alles harmonieus in elkaar greep, voelde een soepele wandeling over een mooi gedeelte van het pad als racen over een lege snelweg in een opgevoerde auto: een volmaakte combinatie van instrument en taak.

Mijn denken begon ook op een subtiele manier te veranderen. Een legendarische oude hiker, Nimblewill Nomad, heeft me eens verteld dat tachtig procent van de langeafstandswandelaars die de Appalachian Trail niet afmaken, het opgeeft om mentale redenen, niet om fysieke. ‘Ze kunnen het niet opbrengen om daar dagen, weken, maanden achtereen in de stilte te verkeren,’ zei hij. Het kostte mij ook veel moeite, maar uiteindelijk leerde ik mezelf over te geven aan de kloosterachtige stilte van de bossen. Op sommige dagen, als ik vele kilometers had gelopen, bereikte ik een toestand van bijna volmaakte luciditeit: sereen, kristallijn, vrij van gedachten. Ik was, zoals de zenmeesters zeggen, alleen maar bezig met lopen.

De reiziger wordt door het pad getekend: mijn benen veranderden in een landkaart van zwarte schrammen en roze littekens als van bloedzuigers. Er vielen gaten in mijn wandelschoenen, in mijn sokken, en daarna ook in mijn voeten. Mijn T-shirt begon uit elkaar te vallen door de maandenlange wrijving en het bijtende zweet. Wanneer ik naar mijn rug reikte, voelde ik mijn schouderbladen als ontluikende vleugels door de versleten stof heen duwen.

Tegelijkertijd begon me op te vallen dat wij hikers tijdens het lopen ook onze sporen op het pad achterlaten door het te veranderen. Dat zag ik voor het eerst toen ik langs scherpe haarspeldbochten omhoogklom naar de top van een berg. Wanneer een pad te kronkelig is, hebben afdalende wandelaars de neiging bochten af te steken. Het viel me ook op dat op plekken waar het pad drassig was, de wandelaars hun voeten graag drooghielden en droge plekken zochten, waardoor het pad zich in meerdere sporen opsplijste. De beweegredenen van de oorspronkelijke padenmakers en die van de wandelaars leken voortdurend met elkaar te conflicteren. Toen ik later als vrijwilliger paden hielp aanleggen, ontdekte ik waarom dat zo was: hikers zijn doorgaans op zoek naar het pad van de minste weerstand door een landschap. De ontwerpers van het pad daarentegen proberen paden te maken die bestand zijn tegen erosie, gevoelige flora sparen en de grenzen van privéterrein respecteren. (De campagne van de afgelopen twintig jaar om hikers te leren 'geen spoor achter te laten' heeft deze uiteenlopende waardensystemen weer enigszins op één lijn gebracht.) Maar ook als je keurig op het pad zou blijven, zou elke hiker het pad alsnog veranderen, omdat elke stap die hij of zij zet een stem is vóór de verlenging van het voortbestaan van het pad. Wanneer iedereen zou besluiten de AT niet meer te lopen, zou het pad overgroeid raken en uiteindelijk verdwijnen.

Op dit punt begint het concept van het spirituele pad zoals dat in talloze heilige boeken is beschreven, te wankelen: in heilige geschriften wordt het beeld geschetst van een vaste, onveranderlijke route naar wijsheid zoals die door een hogere macht is voorgeschreven. Maar paden

liggen zelden onveranderlijk vast, net als godsdiensten. Ze veranderen voortdurend: ze verwijderen of vernauwen zich, splitsen zich of komen juist samen, afhankelijk van het gegeven of, en zo ja, hoe hun volgelingen ze wensen te gebruiken. Zowel religieuze paden als wandelpaden worden gemaakt door ze te bewandelen, zoals de taoïsten zeggen.

Een pad wordt gecreëerd door het te gebruiken. Paden die al eeuwenlang bestaan moeten dus *nut* hebben. Ze blijven bestaan omdat ze het ene knooppunt van behoefte met het andere verbinden: een afdakje met een zoetwaterbron, een huis met een waterput, een dorp met een groepje bomen. Omdat paden de collectieve behoefte zowel uitdrukken als vervullen, blijven ze even lang bestaan als de behoefte blijft bestaan; als die behoefte verdwijnt, raken de paden ook in onbruik.

In de jaren tachtig begon Klaus Humpert, hoogleraar stedenbouwkunde aan de universiteit van Stuttgart, een reeks paadjes te bestuderen die tussen de geplaveide voetpaden op de gazons van het universiteitsterrein waren ontstaan. Hij voerde een experiment uit door die informele paadjes opnieuw met graszoden te bedekken om ze uit te wissen. Zoals hij al verwacht had, ontstonden er weer nieuwe paadjes op precies dezelfde plek als waar de oude paden hadden gelopen.

Deze spontane paden, die je vrijwel overal ter wereld tegenkomt, worden *desire lines* genoemd, in het Nederlands 'olifantenpaadjes'. Je ziet ze in de parken van elke grote stad, waar ze inefficiënte rechte hoeken afsteken. Door satellietbeelden te bestuderen zag ik dat zelfs in de hoofdsteden van de meest repressieve dictaturen olifantenpaadjes voorkomen: in Pyongyang, Naypyidaw en Asjgabat. Het is begrijpelijk dat dictatoriale architecten daar, net als echte dictators, een gruwelijke hekel aan hebben. Een afsteekpaadje is een soort geografische graffiti, het bewijs van het onvermogen van de heersers om onze behoeften te voorspellen en onze verlangens in toom te houden. In reactie daarop proberen planners het ontstaan van olifantenpaadjes soms met geweld te verhinderen. Die tactiek is echter tot mislukken gedoemd: heggen worden platgelopen,

borden uit de grond gerukt, hekken gesloopt. Verstandige ontwerpers houden rekening met verlangens in plaats van ze te onderdrukken.

Voordat ik me in paden ging verdiepen vroeg ik me als ik een onge-
markeerd pad tegenkwam in het bos of in een park altijd af wie het
had gebaand. Maar ik heb geleerd dat het meestal niet door één per-
soon is gemaakt. Nee, het is *ontstaan*. Iemand heeft geprobeerd een
probleem op te lossen, maakte een verkennende tocht, en een tweede
individue volgde, en daarna nog een, en al die volgers hebben de route
gaandeweg verbeterd.

Paden zijn in dit opzicht niet uniek: een vergelijkbaar evolutionair
proces vindt plaats bij andere gemeenschapscreaties zoals volksverha-
len, werkliederen, grappen en memes. Als ik een oude mop hoorde,
vroeg ik me altijd af welk naamloos, vergeten komisch genie die had
bedacht. Maar dat was een zinloze vraag, want de meeste oude mop-
pen zijn niet meteen af; ze evolueren in de loop van tientallen jaren.
Richard Raskin, die onderzoek heeft gedaan naar Joodse humor, heeft
honderden bloemlezingen van Joodse humor in allerlei talen doorge-
nomen, vanaf het begin van de negentiende eeuw tot nu, om de oor-
sprong van klassieke grappen te achterhalen. Hij ontdekte dat traditi-
onele Joodse grappen zich langs zekere ‘paden’ ontwikkelen – waarbij
meestal sprake is van herformulering, verfijning van de logica, wijzi-
ging van personages en situaties en de toevoeging van een verrassender
clou, en dat alles in een poging ‘het komische potentieel van het ver-
haal te optimaliseren’. Net als een goed pad is een goeie grap het resul-
taat van ontelbare naamloze bedenkers en redacteurs. Hij geeft een
voorbeeld uit 1928 waarin twee echtelieden over een onverharde weg
lopen als het plotseling begint te hozen:

‘Sarah, trek je rok op. Hij sleept bijna door de modder!’ roept haar man.

‘Dat gaat niet, mijn kousen zitten vol gaten!’ antwoordt de vrouw.

‘Waarom heb je dan geen nieuwe kousen aangetrokken?’ vraagt de man.

‘Hoe kon ik nou weten dat het zou gaan regenen?’

Raskin vindt deze grap niet geslaagd; de logische tegenstelling die de kern van het absurde vormt, ontbreekt erin. Maar het was een eerste aanzet. Twintig jaar later was de grap op een aantal punten verrijkt: de setting was van de onbekende locatie verplaatst naar de mythische stad Chelm, waar volgens overleveringen alleen domkoppen woonden. De zinnen waren aangescherpt en de kousen waren ingewisseld voor een paraplu, waardoor de clou een fraaiere logische paradox krijgt. Na door talloze monden te zijn herhaald was de grap van een misser uitgegroeid tot een klassiek succesnummer:

Twee wijzen uit Chelm maken een wandeling. De een heeft een paraplu bij zich, de ander niet. Plotseling begint het te regenen.

‘Steek je paraplu op, snel!’ zegt de man zonder paraplu.

‘Dat haalt niks uit,’ zegt de ander.

‘Hoezo, dat haalt niks uit? Dan blijven we toch droog?’

‘Het heeft geen zin, de paraplu is zo lek als een zeef.’

‘Waarom heb je hem dan meegenomen?’

‘Ik dacht dat het niet zou gaan regenen!’

Op een middag toen het stortregende, liep ik over de AT in de buurt van Nuclear Lake in New York. Toen ik een bocht om kwam zag ik een zwarte beer over het pad schommelen. Kennelijk hoorde of zag het beest me niet vanwege de regen. Hij liep kalmpjes al snuffelend verder tot ik mijn trekkingstokken tegen elkaar sloeg, waarop hij zich omdraaide, mij in de gaten kreeg en haastig het bos in schuifelde. Ik bleef staan om de afdrucken van de dikke eeltkussentjes en de scherpe klauwen in de modder te bestuderen. In de weken daarna begon ik andere sporen in het modderige pad te ontdekken – voornamelijk van herten, eekhoorns, wasberen en verder naar het noorden, van elanden. Toen ik van het pad af ging om het bos nader te verkennen, ontdekte ik tot mijn verrassing een heel schaduwrijk van sporen die onbekende delen van het bos met elkaar verbonden.

De mens is noch de oorspronkelijke, noch de belangrijkste padenmaker op aarde. Vergeleken bij onze onbeholpen voetpaden zijn mierenpaden werkelijk fenomenaal. Ook veel zoogdiersoorten blijken opmerkelijk bedreven padenmakers te zijn. Zelfs de domste dieren zijn experts in het vinden van de meest efficiënte route door een landschap. Dat vinden we terug in de taal: in Japan worden desire lines *kemonomichi* genoemd, dierenpaadjes. In Frankrijk heten ze *chemins de l'âne*, ezelpaden. In Nederland zeggen we olifantenpaadje. In Amerika en Engeland spreken ze wel van *cow paths*, koeienpaden.

‘Wij zeggen dat Boston door koeien is vormgegeven,’ schreef Emerson, verwijzend naar de (wellicht apocriefe) bewering dat het kronkelige stratenplan van de stad is ontstaan door het plaveien van oude koeienpaden. ‘Ach ja, je hebt slechtere landmeters. Iedereen die door onze velden heeft gewandeld heeft alle reden om de koeien te bedanken dat ze het beste pad door het kreupelhout en over de heuvels hebben gevonden: en reizigers en indianen weten een bizonpad op waarde te schatten, dat gegarandeerd de best begaanbare route over de bergrug is.’ Meer dan honderd jaar later heeft een onderzoek van de universiteit van Oregon de bewering van Emerson gestaafd: veertig koeien moesten het opnemen tegen een geavanceerd computerprogramma bij het vinden van het efficiëntste pad door een veld. Uiteindelijk presteerden de koeien tien procent beter dan de software.

Voor het begin van de kolonisatie volgden indianenstammen herten- en bizonpaden, die altijd de laagste passen over bergkammen en de ondiepste doorwaadbare plekken in rivieren wisten te vinden. Men denkt ook dat de doelmatigste routes door grote delen van India en Afrika indertijd door olifanten zijn gebaad. Niet-menselijke dieren bereiken die efficiency niet dankzij een bovenmenselijke intelligentie, maar door pure volharding. Ze gaan continu op zoek naar een betere route, en als die eenmaal is gevonden, volgen ze die. Op die manier kunnen er ongelooflijk efficiënte padenstelsels ontstaan – die zich een-

voudig, organisch vormen door middel van herhaling, en zonder dat er van tevoren over nagedacht is.

Een slimme, geduldige waarnemer kan in real time zien hoe een pad of spoor wordt bijgeschaafd. De natuurkundige Richard Feynman was daar bijvoorbeeld getuige van toen hij de mieren bestudeerde die zijn huis in Pasadena teisterden. Op een middag merkte hij een rij mieren op die over de rand van zijn badkuip liepen. Hoewel hij helemaal niets van myrmecologie afwist, wilde hij graag uitzoeken waarom mierenpaden er altijd 'zo keurig recht' uitzien. Eerst legde hij een suikerklontje aan het andere eind van de badkuip en wachtte urenlang tot een mier het had gevonden. Daarna markeerde Feynman met een kleurpotlood de terugtocht van de mier die een korrel suiker over de rand van het bad naar zijn nest bracht. Het resultaat was een 'tamelijk kronkelig' pad vol vergissingen.

Er verscheen een tweede mier, die het spoor van de eerste volgde en de suiker vond. Feynman trok zijn spoor na met een andere kleur. Maar in zijn haast om terug te keren met zijn buit raakte de tweede mier het spoor van de eerste herhaaldelijk kwijt, en stak hij allerlei onnodige bochten af: de tweede lijn was zichtbaar rechter dan de eerste. De derde lijn bleek zelfs nog rechter dan de tweede. Hij volgde uiteindelijk tien mieren met zijn kleurpotloden, en zoals hij had verwacht vormden de laatste paar sporen een keurig rechte lijn over de rand van het bad. 'Het heeft wel iets weg van schetsen,' merkte hij op. 'Eerst trek je een lijn die nergens naar lijkt; dan probeer je het nog een paar keer en wordt het na een poosje een mooie lijn.'

Later ontdekte ik dat dit proces van stroomlijnen zich niet beperkt tot mieren of andere diersoorten. 'De natuur optimaliseert alle levende organismen tot op zekere hoogte,' zei entomoloog James Danoff-Burg tegen me.

Daardoor geïntrigeerd, vroeg ik hem of hij me een boek over optimalisering kon aanraden.

‘Jazeker,’ zei hij. ‘Het heet *Het ontstaan van soorten*, van Charles Darwin.’

Hij legde uit dat de evolutie een vorm van genetische optimalisering op de lange termijn is: eenzelfde proces van vallen en opstaan. En zoals Darwin heeft aangetoond, zijn in het allesomvattende, universele proces van stroomlijnen zelfs de fouten essentieel. Als sommige mieren geen vergissingen begingen zou het mierenpad nooit recht worden. De verkenners zijn dan misschien de genieën die de route vinden, maar elke eenvoudige werkmier kan bij toeval een kortere weg ontdekken. Iedereen draagt bij aan optimalisering, of we nu pionier zijn of volger, of we nu de regels opstellen of ze negeren, of we nu succesvol zijn of de boel juist verprutsen.

Na drieënhalve maand bereikte ik de voet van Mount Washington in New Hampshire. Ik liep omhoog over het Crawford Path, dezelfde route die ik als tienjarig jochie had gelopen. In hoog tempo reeg ik een vijftal pieken aaneen die ik de afgelopen tien jaar op verschillende tijdstippen had beklommen: de Presidentials, Old Speck, Sugarloaf, Baldplate en de Bigelows. De volgorde van de bergen verbaasde me: het leek of iemand een fotoalbum van mijn jeugd had opengeslagen en mijn herinneringen door elkaar had gehusseld. Ook leken de bergen kleiner dan ik me herinnerde. Wandeltochten die in mijn jeugd dagen hadden gekost, duurden nu maar een paar uur. Het was een griezelige ervaring, net als wanneer je een bezoek brengt aan je oude kleuterschool en je jezelf een reus voelt.

Voor zover ik iets van triomf voelde, werd dat beteugeld door gevoelens van nederigheid. Ik had ruim drieduizend kilometer gelopen, maar dat had ik in m'n eentje nooit gered. De door mij afgelegde weg was gebaand door tientallen vrijwilligers en door de constante stroom van hikers die mij waren voorgegaan.

Dat gevoel had ik vaak onder het lopen: ik kon een bepaalde gedachte hebben en tegelijkertijd precies de tegenovergestelde gedachte

koesteren. Het komt juist door hun structuur dat paden tot deze manier van denken aanzetten. Ze doen de tweedeling vervagen tussen wildernis en beschaving, tussen leiders en volgers, het zelf en de ander, oud en nieuw, natuurlijk en kunstmatig. Het is toepasselijk dat in het mahayanaboeddhisme het beeld van de Middenweg – en niet een andere metafoor – wordt gebruikt als symbool van het opheffen van alle dualiteiten. De enige tegenstelling die er bij een pad uiteindelijk toe doet is die tussen gebruik en niet-gebruik: het constante, gemeenschappelijke proces waardoor een pad nut krijgt, tegenover het langzame proces van afbrokkeling waardoor het in verval raakt.

Op 15 augustus, bijna op de dag af vijf maanden na mijn vertrek van Springer Mountain, bereikte ik de top van Mount Katahdin in Maine. Diep onder mij strekten zich naar alle kanten groene bossen en blauwe meren uit met groene eilandjes midden in het blauw van de meren. Nadat het voor mijn gevoel maandenlang gestaag geregend had, was de hemel eindelijk opgeklaard. Eindelijk had ik het eind van het pad bereikt.

Midden op de top stond een iconisch bord dat het noordelijke eind van het pad markeerde. Het had iets van een heiligdom. Groepen dagjesmensen bleven op gepaste afstand staan en vormden een halve cirkel, terwijl een paar langeafstandswandelaars er een voor een op afliepen met een eerbiedige blik in hun ogen. Iedere hiker nam in z'n eentje even de tijd bij het bord, poseerde voor een foto om het moment te vereeuwigen – sommigen uitgelaten, anderen somber – en liep daarna door om plaats te maken voor de volgende.

Toen ik aan de beurt was liep ik op het bord af, legde mijn handen erop en kuste het door de wind gepolijste oppervlak. Het was een ietwat surrealistisch moment; ik had het me al duizend keer voorgesteld. Mijn vrienden en ik ontkurkten een fles goedkope champagne, waarmee we schudden en in het rond sproeiden. Toen we eindelijk een slok namen was het spul al dood en lauw geworden. Dat was wel een aardi-

ge vergelijking met hoe het voelde om het pad te hebben uitgelopen: opgetogen, maar vreemd genoeg ook bedrukt. Na vijf maanden was het eindelijk voorbij.

Toch merkte ik bij terugkeer in New York dat ik de wereld nog altijd bekeek door de ogen van een hiker. Na bijna een halfjaar in de wildernis leek de stad een wonder en tegelijkertijd een monstrositeit. Je kon je nauwelijks een plek voorstellen die nog grondiger door mensenhanden was getransformeerd. Maar wat me het meest trof was de rechtlijnigheid van New York: rechte lijnen en hoeken, betonnen wegen en muren, stalen balken en strenge regels die krachtig werden gehandhaafd. Overal slingerde afval, alles was kapot. Op het pad had ik geleerd dat goede ontwerpen – zoals eeuwenoud gereedschap en klasieke volksverhalen – hun nut bewezen hadden. Ze voorzien in een algemene behoefte door een balans te zoeken tussen efficiëntie, flexibiliteit en duurzaamheid. Ze worden gestroomlijnd en versterkt. Ze buigen wel, maar barsten niet. Daarbij vergeleken maakte onze bebouwde omgeving een afschuwelijk lelijke, lompe indruk.

Ondertussen zag ik wel overal nieuwe paden: een olifantenpaadje dat zich door een parkje langs East River kronkelde, een rij mieren die over mijn raamkozijn voortkroop. Ik zag dat de schoenen van passerende forenzen vettige strepen op het beton van de metroperrons achterlieten, dat zwart geworden kauwgomresten en platgetrapte sigarettenpeuken de toegang tot nachtclubs markeerden. Ik las alles wat los en vast zat en ontdekte dat het in de literatuur wemelde van de paden, dat het in boeken over geschiedenis, ecologie, biologie, psychologie en filosofie vaak over paden ging. Daarna legde ik de boeken weg en ging weer wandelen, zocht gelijkgestemden op – hikers en padenmakers, jagers en herders, entomologen, geografen, historici en systeemtheoretici – in de hoop enkele gemeenschappelijke bevindingen in hun uiteenlopende disciplines te ontdekken.

Ergens onderweg besepte ik dat aan al die gedachten van mij een eenvoudig idee ten grondslag lag: een pad wordt almaar bijgeschaafd

tot aan het eind. Een ontdekkingsreiziger vindt een waardevolle bestemming, en daarna maakt iedereen die het pad volgt het ietsje beter. Mierenpaden, wildpaden, eeuwenoude wegen, moderne wandelpaden – ze passen zich voortdurend aan het doel van hun gebruikers aan. Gehaaste lopers maken rechte paden en ontspannen lopers maken kronkeliger paden, net zoals sommige samenlevingen uit zijn op maximalisering van de winst, en andere streven naar zo veel mogelijk gelijkheid, militaire macht of bruto nationaal geluk.

Het pad van een hardloper wijkt vaak af van dat van een wandelaar, ook al zijn ze allebei op weg naar dezelfde plek, omdat ze elk een andere prioriteit hebben. William Herbert Guthrie-Smith, een Nieuw-Zeelandschapenboer, stelde vast dat paardenpaden in open veld geleidelijk aan rechter worden. Maar hij merkte ook op dat dat alleen gebeurde op plaatsen waar de paarden in draf of galop mochten lopen. In stap volgden de paarden rustig elke bocht van een kronkelend pad en minimaliseerden zij hun inspanning door zich naar de contouren van het landschap te voegen. Wanneer het tempo omhoogging, sneden ze bochten af zodat het pad rechter werd. Als ze ‘in rengalop hadden mogen lopen’, zouden ze volgens Guthrie-Smith ‘na verloop van tijd vrijwel kaarsrechte paden maken’.

De les die we hieruit kunnen trekken is niet alleen dat het pad van een galopperend paard wordt gestroomlijnd. Waar het om gaat is dat zowel een galopperend paard als een stappend paard op zoek is naar de weg van de minste weerstand. Als het doel anders is, is het pad ook anders. Deze gedeeltelijk samenvallende en elkaar kruisende paden, gemaakt door ontelbare levende wezens met elk hun eigen doel, vormen de schering en inslag van onze planeet.

Dit boek is het resultaat van jarenlange research en vele wandelkilometers. Ik heb het geluk gehad op het hele traject begeleid te zijn door deskundigen die elk een belangrijk element in de lange geschiedenis van paden voor me konden verhelderen – van het precambrium tot de

postmoderne tijd. In het eerste hoofdstuk nemen we de oudste fossielen sporen onder de loep en onderzoeken we de vraag waarom dieren eigenlijk begonnen te bewegen. Het tweede hoofdstuk is gewijd aan insectenkolonies die padennetwerken creëren om hun collectieve intelligentie te maximaliseren. In hoofdstuk drie volgen we de sporen van vierpotige zoogdieren zoals olifanten, schapen, herten en gazelles om erachter te komen hoe ze hun weg kunnen vinden in immense gebieden en hoe onze pogingen om op ze te jagen, ze te domesticeren en te bestuderen onze ontwikkeling als soort hebben gevormd. Hoofdstuk vier verhaalt hoe eeuwenoude menselijke samenlevingen hun territoria verbonden door middel van netwerken van voetpaden die vervolgens hecht vervlochten raakten met de essentiële culturele bindmiddelen van taal, overleveringen en geheugen. In hoofdstuk vijf gaan we op zoek naar de oorsprong van de Appalachian Trail en andere soortgelijke moderne wandelpaden, die vaak teruggaan tot de kolonisatie van Amerika door de Europeanen. In het zesde en laatste hoofdstuk volgen we het langste wandelpad ter wereld, van Maine naar Marokko, en bespreken we hoe paden en technologie, die samen ons moderne vervoersysteem en communicatienetwerk hebben gecreëerd, ons verbinden op manieren die vroeger ondenkbaar zouden zijn geweest.

Als schrijver en wandelaar word ik beperkt door mijn ervaring, mijn achtergrond en mijn plaats in de geschiedenis. Wanneer sommigen vinden dat dit boek te zeer op Amerika is gericht of te antropocentrisch is, vraag ik hun om vergiffenis; ik ben tenslotte slechts een Amerikaan die zijn best doet om een verraderlijk ingewikkeld onderwerp te doorgronden. Ook is het belangrijk op te merken dat hoewel de structuur van dit boek losjes ruimtelijk en chronologisch is geordend – zich bewegend van het minuscule en eeuwenoude naar het reusachtige en futuristische – het geen teleologie is, geen reeks sporten van een ladder die naar een ultiem doel leiden. Ik ben niet zo dwaas te denken dat paden honderden miljoenen jaren zijn geëvolueerd om hun hoogte-

punt te vinden in de wandelpaden van de eenentwintigste eeuw. Ik verzoek de lezer dringend om de structuur van dit boek niet te interpreteren als een omhooglopende ladder, maar als een slingerend pad dat vanaf de schimmige horizon van het verleden naar de brede voorgrond van onze huidige wereld loopt. Onze geschiedenis is een van de vele paden die we hadden kunnen nemen, maar het was het pad dat we gekozen hebben.

Overall in onze uitgestrekte, vreemde, kwikzilverachtige, gedeeltelijk getemde, maar nog altijd schokkend wilde wereld zijn wel paden te vinden. In de loop van de geschiedenis van het leven op aarde hebben wij paden gecreëerd om onszelf te kunnen verplaatsen, boodschappen over te brengen, greep te krijgen op ingewikkelde zaken en kennis te bewaren. Tegelijkertijd hebben paden ons lichaam, ons landschap en onze cultuur vormgegeven. In de doolhof van onze moderne wereld is de wijsheid van paden nog even essentieel als vroeger, en met de groei van steeds gecompliceerdere technologische netwerken zal dat alleen maar toenemen. Om behendig onze weg te vinden in deze wereld moeten we begrijpen hoe we paden maken en hoe wij door paden worden gevormd.